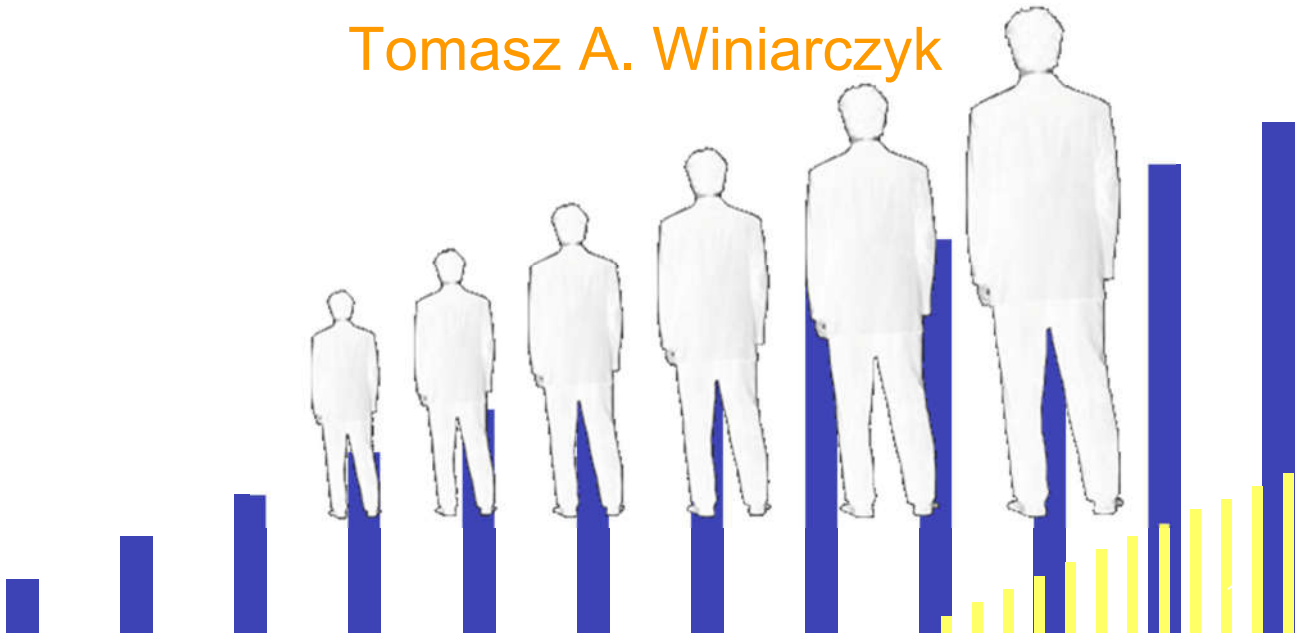

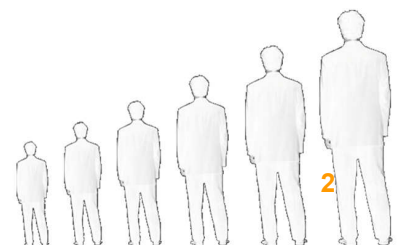
Typy społeczeństw

Tomasz A. Winiarczyk

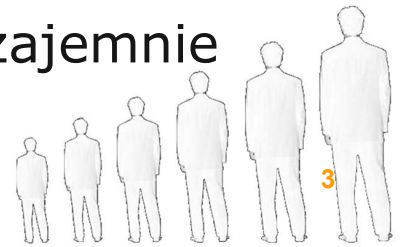
zagadnienia

- społeczeństwo
- rozwój społeczny
- teorie rozwoju społecznego
  - linearna, cykliczna, dychotomiczna
- historyczne formy organizacji społeczeństw
  - pierwotne, feudalne, industrialne
- społeczeństwo współczesne
  - postindustrialne
  - globalne
  - informacyjne
  - sieciowe
  - masowe
  - wolnego czasu
  - konsumpcyjne
- społeczeństwo otwarte a zamknięte

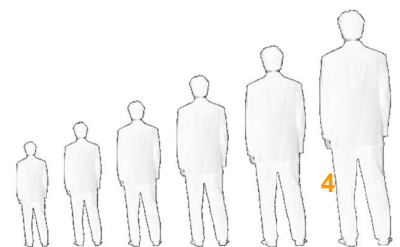
społeczeństwo

- ❑ wszelkie formy życia zbiorowego w ramach jednego narodu czy państwa, oparte na zasadzie odrębności, utrzymujące swój byt przez dłuższy okres
- ❑ ogół instytucji i urzędzeń zapewniających ludziom wspólne zaspokajanie potrzeb, zorganizowane w spółzycie i rozwój
- ❑ system grup społecznych wzajemnie zależnych, podlegających przeobrażeniom

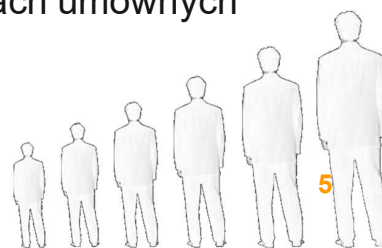
rozwój społeczny

- ❑ proces kierunkowy napędzany czynnikami endogennymi (wewnętrznymi), w których poziom pewnych istotnych zmiennych jest stale rosnący

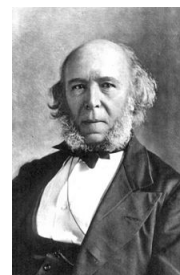

teorie rozwoju społecznego

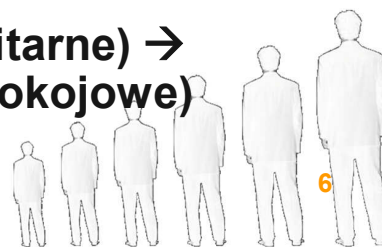
- ❑ ewolucjonistyczne (linearne)
  - społeczeństwo ulega ciągłym przemianom i zmierzają w określonym kierunku
  - Herbert Spencer, Karol Marks
- ❑ cykliczne
  - społeczeństwa przechodzą przez powtarzające się, podobne stadia rozwojowe
  - G. Vico, P. Sorokin
- ❑ dychotomiczne
  - społeczeństwo przechodzi od struktur opartych na grupach pierwotnych do struktur opartych na grupach umownych
  - Charles Cooley, Emile Durkheim

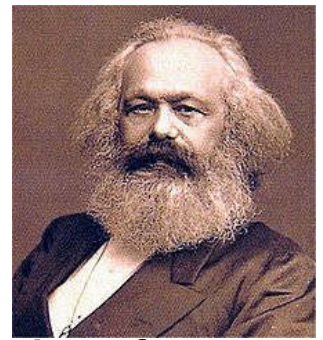
teoria linearna – Herbert Spencer

- ❑ Rzeczywistość społeczna wywodzi się z przyrodniczej
  - zachodzi między nimi jedynie różnica stopnia złożoności.
- ❑ Instytucje społeczne są tym, dzięki czemu dokonuje się przystosowanie niespołecznego z natury człowieka do naturalnego stanu współpracy ze społeczeństwem.
- ❑ Walka między społeczeństwami (militarna lub gospodarcza) prowadzi do wyselekcjonowania typów najsprawniejszych.
- ❑ **barbarzyństwo (społeczeństwo militarne) → stan industrialny (społeczeństwo pokojowe)**

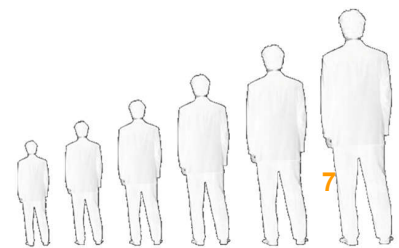
teoria linearna – Karol Marks

- ❑ Społeczeństwo przechodzi w toku rozwoju różne fazy.
- ❑ Przechodzenie z jednej formacji w drugą odbywa się najpierw poprzez:
  - zmianę bazy, do czego przyczyniają się nowe siły wytwórcze i nowy typ stosunków produkcji,
  - zmiana bazy przyczynia się do tego, że nadbudowa jest nieadekwatna do nowej rzeczywistości i musi zostać zmieniona.

baza - ogół materialnych sił wytwórczych i wynikających z nich stosunków produkcji, charakterystyczny dla danej formacji społecznej

nadbudowa - ogół nieekonomicznych instytucji, działań i form świadomości społecznej występujących w danym społeczeństwie

Fazy rozwoju według Karola Marksa

społeczeństwo socjalistyczne i komunistyczne

kapitalizm

feudalizm

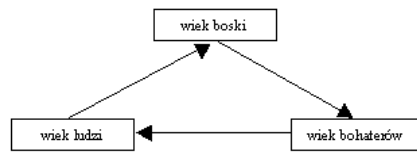
niewolnictwo

wspólnoty rodowo-plemienne

teoria cykliczna

– Giambattista Vico

- Dzieje ludzkości jego zdaniem przechodziły przez trzy cykle (*corso*):
  - epokę bogów – w których dominuje religia, prawa są surowe, a język jest obrazowy (hieroglify);
  - epokę bohaterów (herosów) – panują surowe obyczaje, w języku dominuje poezja;
  - epokę ludzi – człowiek osiąga pełną samowiedzę, ufa własnym zdolnościom, pojawia się język prozaiczny oraz historiografia.
- W dalszym rozwoju następuje powrót do dawnego stanu rzeczy (*ricorso*) i proces dziejowy zaczyna się od początku.
  - Powtarzalność w historii tych trzech cykli oznacza, zdaniem Vica, powtarzające się (i powracające) narzędzia poznania. Są to kolejno: **wiara, wyobraźnia (ujawniana w poezji) oraz intelekt.**

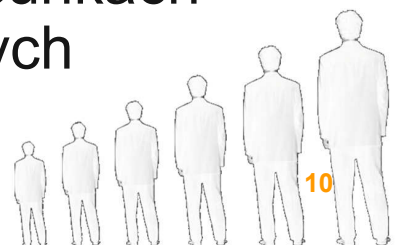
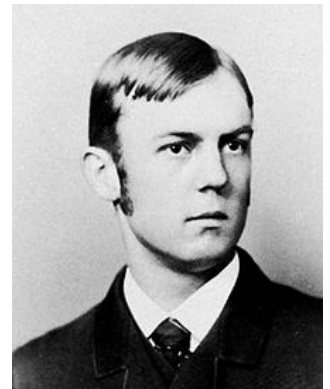

teoria dychotomiczna

– Charles H. Cooley

□ grupy społeczne dzielą się na pierwotne i wtórne

□ w społeczeństwach zindustrializowanych i zurbanizowanych dokonuje się zdominowanie struktury społeczeństwa przez grupy wtórne, umowne, złożone, w których więź społeczna opiera się na stosunkach sformalizowanych, rzeczowych

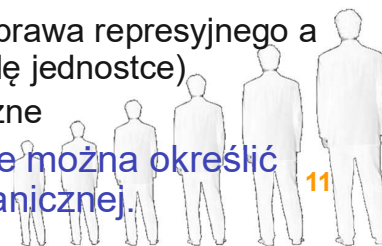

teoria dychotomiczna

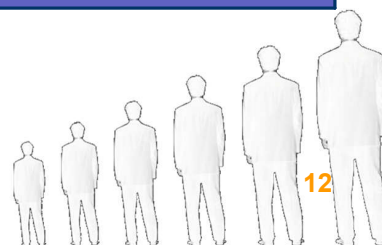
– Emile Durkheim

- ❑ istotną cechą społeczeństwa jest społeczna solidarność
- ❑ dwa typy społeczeństw:
  - społeczeństwo, w którym świadomość zbiorowa zdominowana jest przez solidarność **mechaniczną** (wynikającą z podobieństwa między jednostkami)
    - obowiązuje solidarność rodowa, jednolity system norm i wzorców zachowań
    - świadomość jednostki jest odbiciem świadomości społeczeństwa
    - na straży solidarności mechanicznej stoi prawo represyjne (istotą jest zadośćuczynienie i uspokojenie sumienia kolektywnego)
  - społeczeństwo, w którym świadomość zbiorowa zdominowana jest przez solidarność **organiczną** (wynikającą ze społecznego podziału pracy, zachodzącą między jednostkami zróżnicowanymi ale uzupełniającymi się)
    - występuje w społeczeństwach w których jest brak prawa represyjnego a występuje prawo restytucyjne (naprawiające szkodę jednostce)
    - są to społeczeństwa nowoczesne, indywidualistyczne
- ❑ Według Durkheima dokonujące się zmiany społeczne można określić jako tendencję od solidarności mechanicznej do organicznej.

typologia uznawana współcześnie

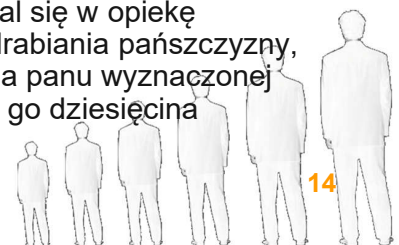
społeczeństwo pierwotne

- ❑ niewielkie, maksymalnie kilkutyśne wspólnoty, których życie uwarunkowane było silnie przez czynniki biologiczne i środowiskowe
- ❑ najpierw niewielkie społeczeństwa koczownicze, których podstawowym źródłem utrzymania było zbieractwo, a także myślistwo i łowiectwo, praca oparta na zdolnościach manualnych członków danego społeczeństwa
- ❑ odejście od koczowniczego trybu życia pozwoliło na zajęcie się uprawą roli oraz prymitywną hodowlą (rewolucja neolityczna)
- ❑ role społeczne wynikały z płci i wieku, przy czym społeczeństwa koczownicze mogły być bardziej egalitarne
- ❑ struktura społeczna wynikała z kryterium wieku
- ❑ osiadli rolnicy zaczęli mieć więcej dzieci

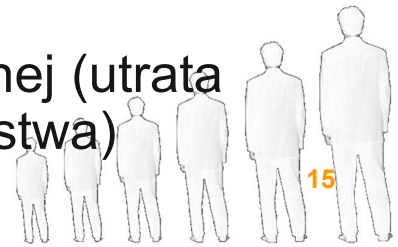
społeczeństwo feudalne (rolniczo-chłopskie)

- ❑ system stosunków między seniorem (możnowładcą) a wasalem, jego podopiecznym, polegający na tym, iż wasal dobrowolnie poddawał się aktem komendacji (rodzaj umowy) seniorowi, zobowiązując się do służby, w zamian otrzymując gwarancję ochrony, pomoc materialną (*beneficjum*) - najczęściej ziemię, którą użytkował
- ❑ zamknięty podział stanów na:
  - uprzywilejowane
    - feudałowie świeccy (właściciele ziemscy), duchowieństwo - uzyskiwali oni wiele przywilejów podatkowych, wojskowych, sądowych, ale w zamian zobowiązani byli do walki zbrojnej
  - nieuprzywilejowane
    - mieszczaństwo, a także chłop; chłop jeżeli oddał się w opiekę właściciela feudalnego, zobowiązywał się do odrabiania pańszczyzny, darmowej pracy na posiadłości pana, oddawania panu wyznaczonej ilości swoich zbiorów, dodatkowo obowiązywała go dziesięcina

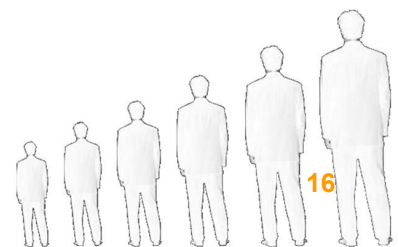

społeczeństwo industrialne (przemysłowe)

- wykształciło się wraz z rewolucją przemysłową w XIX wieku
- rozwój przemysłowy (wynalezienie nowych technik wytwarzania oraz przetwarzania surowców i materiałów), pomniejsza znaczenie rolnictwa do tej pory, a powoduje pojawienie się nowych zawodów
- znaczny rozwój miast i związanych z nimi nowych grup społecznych
- przemiany w strukturze społecznej (utrata znaczenia arystokracji i ziemiaństwa)

WSPÓŁCZESNE FORMY SPOŁECZEŃSTWA

społeczeństwo postindustrialne (poprzemysłowe)

- ❑ skutek automatyzacji i robotyzacji
- ❑ głównym źródłem utrzymania nie jest produkcja przemysłowa, polegająca na wytwarzaniu przedmiotów, lecz wytwarzanie i przetwarzanie informacji
- ❑ najwięcej osób jest zatrudnionych w sektorze usług
- ❑ dominacja ponadnarodowych korporacji finansowo-przemysłowych
- ❑ rozwój kultury masowej
- ❑ przejście od masowej produkcji dla anonimowego klienta do produkcji dla klienta indywidualnego

społeczeństwo lokalne a globalne

❑ LOKALNE

- zbiorowość ludzka mieszkająca na określonym terytorium (np. osiedle mieszkaniowe, dzielnica miasta, wieś), w której więzi społeczne oparte są na wspólnocie warunków życia, sąsiedztwie, wspólnej kulturze, ścisłej społecznej kontroli

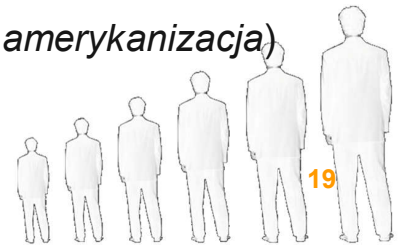
❑ GLOBALNE

- duża zbiorowość, żyjąca na rozległej przestrzeni, w której wytworzyły się i utrzymują więzi społeczne oparte na wspólnym dorobku kulturowym, na funkcjonowaniu instytucji nieformalnych i wzorów zachowania

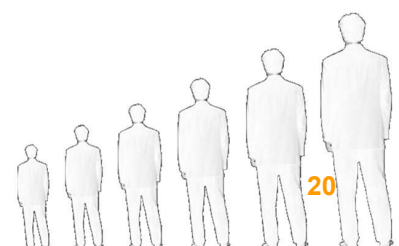
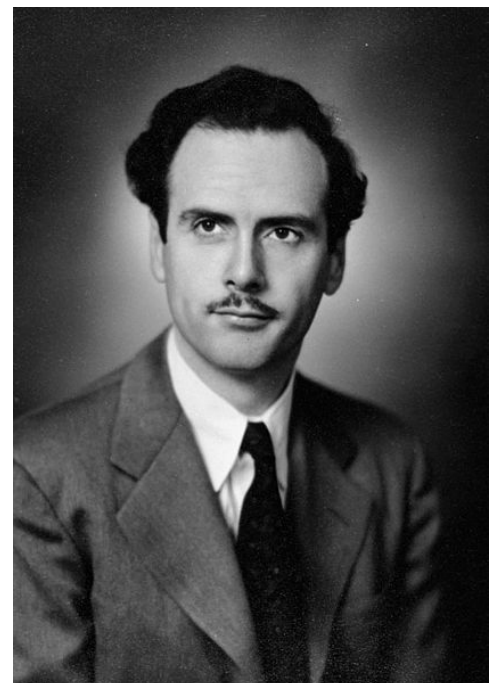
społeczeństwo globalne

- ❑ niezwykle intensywny rozwój technologii, m.in. rozwój środków masowego przekazu, telekomunikacji
  - szybkie przesyłanie informacji w obrębie całego świata, komunikacja na szeroką skalę
  - duże odległości i granice straciły na znaczeniu
- ❑ zmiana świadomości człowieka, a za tym przeobrażenia w strukturach organizacji, infrastrukturze narodów i państw
- ❑ zmiany na płaszczyźnie ekonomicznej, politycznej i kulturowej
- ❑ zwiększenie współzależności i współpracy między państwami, narodami i systemami gospodarczymi, powstały międzynarodowe organizacje
- ❑ ujednoczenie się kultury (vide *westernizacja, amerykanizacja*)

Marshall MacLuhan

- ❑ 1911-1980
- ❑ jeden z najwybitniejszych teoretyków komunikowania masowego i środków przekazu
- ❑ twierdził, że ludzkość wkracza w „wiek informacji” a elektroniczne media, zwł. telewizja, stworzyły tak zwaną globalną wioskę, w której „medium jest przekazem” (tj. charakter środka komunikacji ma większy wpływ na odbiorcę niż sama przekazywana wiadomość)

społeczeństwo globalne – odmiany

- ❑ „Globalna wspólnota I” – świat stanowi mozaikę zamkniętych, odgraniczonych wzajemnie wspólnot, albo unikatowych i egalitarnych, wyższych i niższych w rozwoju kulturowym, ale wzajemnie izolowanych i nie mających aspiracji do podporządkowania odmiennych od siebie.
- ❑ „Globalna wspólnota II” – ogólnoludzki konsens wokół pewnych wspólnych wartości i ideałów.
- ❑ „Globalna społeczność I” – mozaika suwerennych, niezależnych państw narodowych powiązanych silnymi, wzajemnymi więziami kooperacyjnymi w dziedzinie ekonomii, polityki i kultury.
- ❑ „Globalna społeczność II” – przewiduje zanik państw narodowych i unifikacja regionalna, a następnie globalna pod egidą wspólnej organizacji politycznej czy ponadnarodowego rządu światowego.

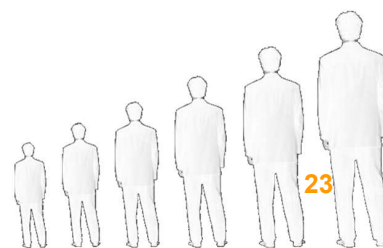
społeczeństwo informacyjne

- ❑ towarem staje się informacja traktowana jako szczególne dobro niematerialne, równoważne lub cenniejsze nawet od dóbr materialnych
- ❑ rozwój usług związanych z 3P (przesyłanie, przetwarzanie, przechowywanie informacji)
- ❑ zbiorowość w której ponad 50% spośród zawodowo czynnych, zatrudnionych jest przy przetwarzaniu informacji

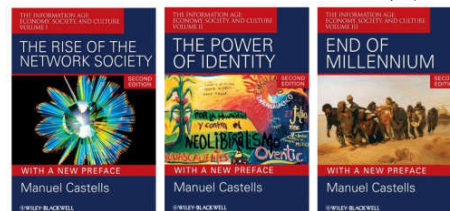
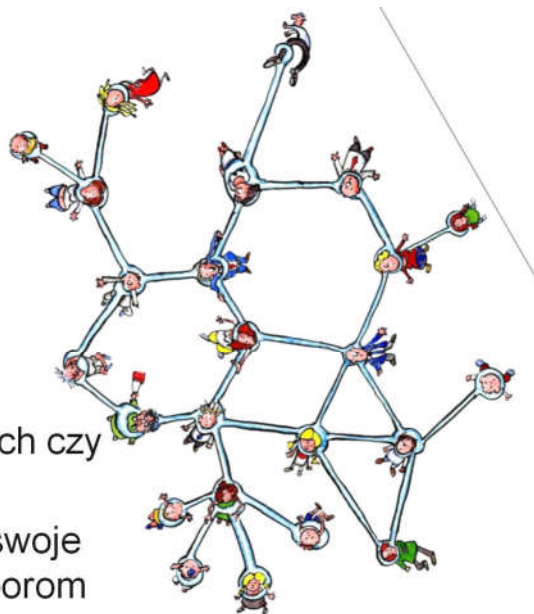
społeczeństwo informacyjne

- ❑ wysoko rozwinięty sektor usług, przede wszystkim sektor usług nowoczesnych (bankowość, finanse, telekomunikacja, informatyka, badania i rozwój oraz zarządzanie)
- ❑ gospodarka oparta na wiedzy
- ❑ wysoki poziom skolaryzacji społeczeństwa
- ❑ wysoki poziom alfabetyzmu funkcjonalnego w społeczeństwie
- ❑ postępujący proces decentralizacji społeczeństwa
- ❑ renesans społeczności lokalnej
- ❑ urozmaicenie życia społecznego

społeczeństwo sieciowe

- ❑ jeden z przejawów społeczeństwa informacyjnego
- ❑ istotą jest **sieć relacji społecznych** oraz **swobodny dostęp do uczestniczenia** w różnych organizacjach i grupach społecznych czy kręgach zainteresowań przez jednostkę
- ❑ **jednostka to węzeł sieci** (organizuje ona swoje życie prawie wyłącznie dzięki własnym wyborom interakcji z innymi jednostkami)
- ❑ tworzy się sieć wzajemnych relacji, bardzo często krótkotrwałych
- ❑ jednostki mogą przez Internet czy telefonię komórkową nawiązywać relacje potencjalnie nieskończenie wiele
- ❑ upowszechnia się telepraca oraz organizacje wirtualne

społeczeństwo masowe

- ❑ typ współczesnego społeczeństwa biernych odbiorców kultury masowej
- ❑ skutek oddziaływania negatywnych procesów związanych z industrializacją i urbanizacją
- ❑ dezintegracja tradycyjnych struktur społecznych wraz z ich wartościami, normami i kontrolą społeczną, upadek religii
- ❑ zmiana stylu pracy na zmechanizowaną i monotonną
- ❑ atomizacja społeczności

makdonaldyzacja

– uniformizacja życia społecznego,
schematyzacja wszelkich zachowań ludzi
oraz standaryzacja oferowanych im produktów i usług

społeczeństwo wolnego czasu

- ❑ rozwój przemysłu oraz postęp technologiczny skutkują skróconym czasem pracy
- ❑ wolny czas dobrodziejstwem, z którego ludzie nie umieją korzystać
  - wypełnianie czasu wolnego dodatkową pracą
  - paradoksalnie osłabienie więzi rodzinnych
  - rozwój kultury masowej

społeczeństwo konsumpcyjne

- społeczeństwo nowoczesne, w którym nadrzędnym celem jest konsumpcja, zaś polityka, moralność społeczna i obyczaje, podporządkowują się jej
- przyczyną rozwoju takiego społeczeństwa jest zwiększenie się jakości życia względem czasów dawniejszych

społeczeństwo otwarte i zamknięte

□ OTWARTE

- u podstaw społeczeństwa prawa jednostki i wolność stowarzyszeń
- sprawy dotyczące społeczności nie są skrywane
- swobodna ocena, krytyka i kontrola działań władz
- polityka rządu podlega ocenie społecznej i zmienia się pod jej wpływem
- ruchliwość społeczna
- możliwość zmiany elit politycznych bez rozlewu krwi
- pluralistyczne i wielokulturowe

□ ZAMKNIĘTE

- sztywne normy ograniczające możliwość wyboru obywatelom
- mała ruchliwość społeczna (formalne lub nieformalne ograniczenia uniemożliwiające swobodne przemieszczanie się jednostek w ramach istniejącej struktury społecznej)
- trudności w zakresie krytyki władz i zmiany elit bez rozlewu krwi

